

ROMSK INKLUDERING

- FEM PILOTKOMMUNER
- GODA EXEMPEL

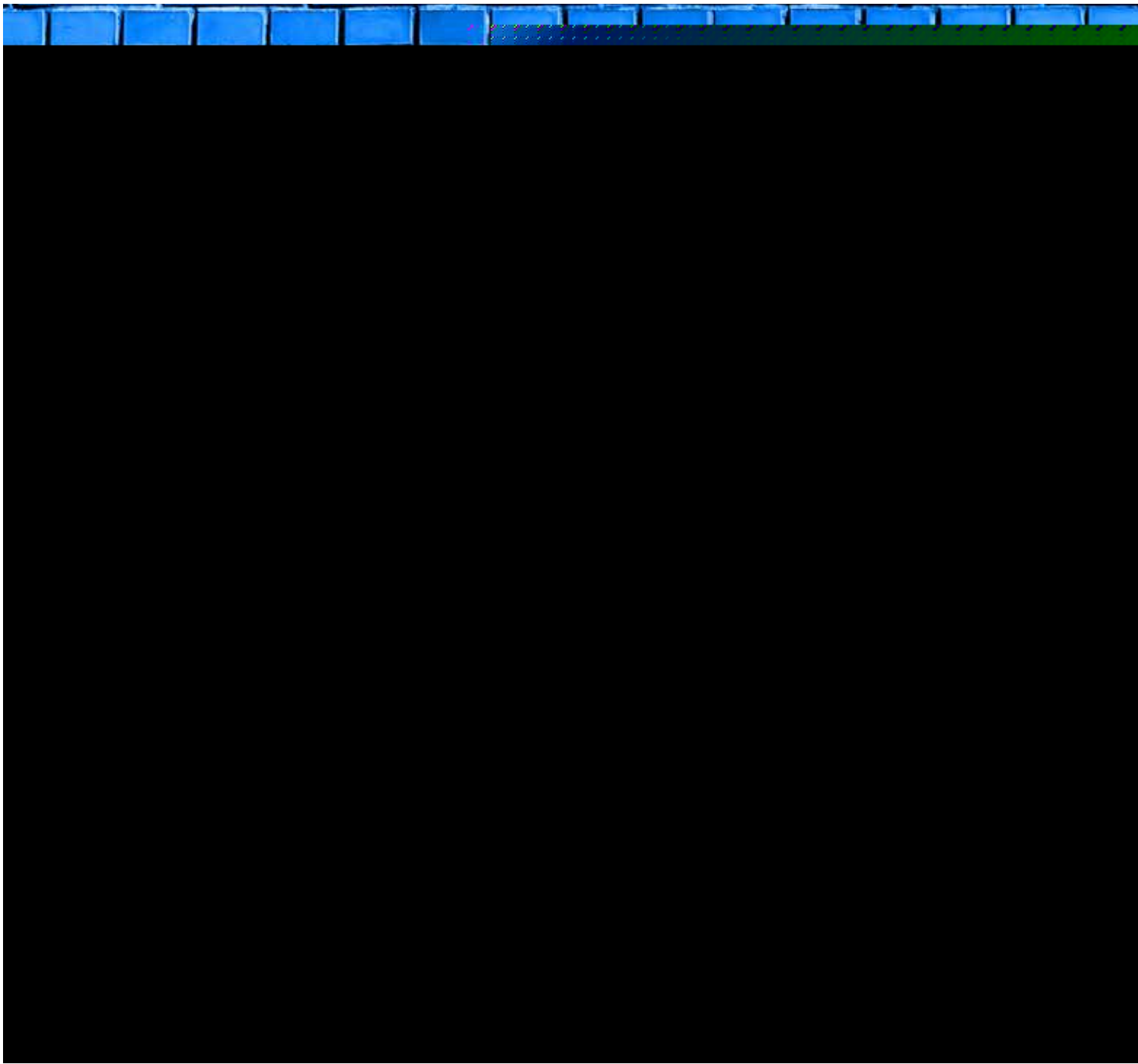

FOTO: SHUTTERSTOCK

Förord

Den 16 februari 2012 beslutade regeringen om en långsiktig strategi för att inkludera den romska befolkningen i det svenska samhället. (En strategi för romsk inkludering 2012 – 2032). Den 20-åriga strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken som gäller för de fem nationella minoriteterna romer, samer, sverigefinnar, tornedalingar och judar.

Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering.

Under åren 2012 – 2015 har kommunerna haft en central roll i arbetet för en romsk inkludering. Särskilda satsningar har gjorts i fem pilotkommuner – Luleå, Malmö, Helsingborg, Linköping och Göteborg. De metoder och arbetssätt som kommunerna har utvecklat under fyra år ska vidare spridas till övriga kommuner i landet.

I den här skriften kan du läsa om de fem pilotkommunernas goda exempel. Det är exempel som respektive kommun valt att lyfta fram. En metod eller ett arbetssätt som har visat sig fungera väl i deras arbete med att förbättra romers situation. Vi hoppas att skriften ska inspirera kommuner och andra offentliga aktörer att utveckla metoder och arbetssätt för att säkerställa den nationella minoriteten romers rättigheter.

Romers rättigheter

– mänskliga rättigheter

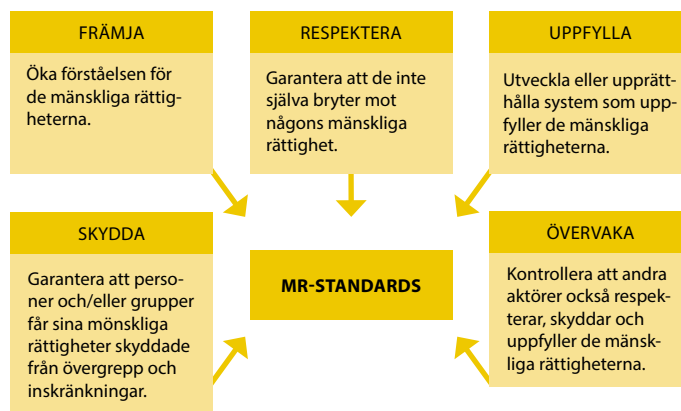
MÅLET MED STRATEGIN FÖR romsk inkludering är att: *Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha lika möjligheter i livet som den som är icke-rom.* Utgångspunkten i strategin är uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna för romer på samma sätt som för majoritetsbefolkningen. Det juridiska ramverket för mänskliga rättigheter utgörs av de internationella konventioner som följer av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Övriga konventioner rör bland annat ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

I strategin för romsk inkludering nämns särskilt rätten till utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, språk och kultur samt civil organisering med särskilt fokus på rätten till delaktighet och inflytande samt rätten till icke-diskriminering.

UNDER DE FYRA ÅR som pilotkommunerna har arbetat har det rättighetsbaserade arbetet förtydligats och renodlats. Men för att åstadkomma detta behövs mer kunskap om vad ett rättighetsbaserat perspektiv är. Det är en perspektivförskjutning som behöver göras jämfört med hur kommunal verksamhet traditionellt bedrivs. Att arbeta rättighetsbaserat, oavsett om det gäller romer eller inte, handlar främst om att säkerställa att verksamheten inte stänger ute någon, att alla får tillgång till verksamheten på lika villkor. I arbetet med rättighetsperspektiv nämns ofta två begrepp; rättighetsbärare och skyldighetsbärare. Rättighetsbärare innebär de individer eller i vissa fall grupper som omfattas av rättigheten medan skyldighetsbärare i allmänhet är representanter för myndigheter och kommuner vars ansvar är att se till att rättighetsbärarna får sina rättigheter uppfyllda/tillgodosedda.

MR-standards

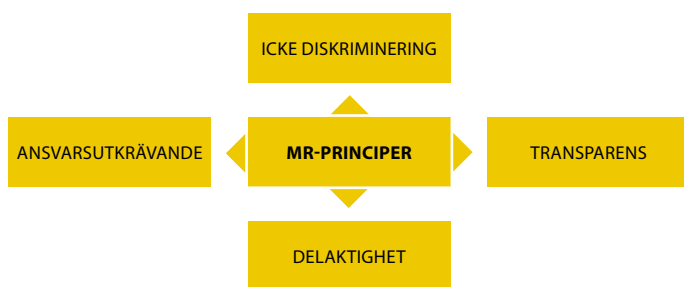
Varje pilotkommun berättar i denna skrift hur de arbetat med en rättighet även om rättigheterna naturligtvis går in i varandra. Med varje rättighet kommer ett femfaldigt ansvar. Varje rättighet ska därmed arbetas med utifrån fem olika aspekter dvs. respektera, uppfylla, skydda, främja och övervaka. Olika insatser och olika aktiviteter kan vara riktade mot olika aspekter. Det är skyldighetsbärarnas ansvar att garantera att alla fem aspekterna av en specifik mänsklig rättighet fungerar. I skriften har vi valt att lägga fokus på en aspekt per kommun, för att förtydliga hur kommunerna kan gå tillväga.

MR-principer

En insats eller aktivitet som riktar sig till någon av MR-standarderna måste också bedrivas enligt vissa principer. Det finns flera MR-principer men de mest framträdande är icke-diskriminering, transparens, delaktighet och ansvars-

utkrävande. Principerna utgår från rättighetsbäraren och det är med andra ord dem som kan avgöra om arbetet bedrivs transparent, icke diskriminerande o.s.v.

I arbetet med MR-standard och MR-principer kan denna matris användas för att konkretisera uppgiften.

		MR STANDARDS			
		RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJAJA	SKYDDA
MR PRINCIPER	Icke diskriminering				
	Transparens				
	Delaktighet				
	Ansvarsutkrävande				

I de kommande artiklarna beskriver pilotkommunerna sitt arbete enligt denna matris, vilken MR-standard de arbetat med och på vilket sätt de har arbetat med MR-principerna. De flesta har framför allt arbetat med att UPPFYLLA olika rättigheter: t.ex. rätten till utbildning och rätten till arbete. Vi hoppas att artiklarna ska inspirera fler att använda sig av det rättighetsbaserade arbetssättet. Pilotkommunerna har fått frågan hur de har upplevt att arbeta rättighetsbaserat och samtliga menar att det ger fördelar i utvecklingsarbetet när arbetssättet ska implementeras i ordinarie strukturer. De mänskliga rättigheterna gäller ju alla – alltid.

CHECKLISTA FÖR RÄTTIGHETSBASERAT ARBETE

- **Våga skriva och prata i ett rättighetsspråk.**
Skriv ut mål som syftar till utbildning och arbete som rätten till utbildning och rätten till arbete.
- **Identifiera hinder för rättighetsbärarna**
Utred vilka hinder som finns för att gruppen/personerna (rättighetsbärarna) inte får sina rättigheter tillgodosedda.
- **Identifiera ansvaret för skyldighetsbärarna**
Utred vilket ansvar olika skyldighetsbärare har för att rättighetsbärarnas rättigheter ska bli tillgodosedda.
- **Involvera rättighetsbärarna**
Säkerställ rättighetsbärarnas deltagande och inflytande genom att på ett så tidigt stadium som möjligt involvera dem.
- **Utforma insatsen/aktiviteten och definiera vilken/vilka MR-standards insatsen avser att arbeta med**
- **Säkerställ stöd för det rättighetsbaserade arbetet**
Flera studier visar på vikten av att högre chefsnivåer aktivt stöder arbetet för att det ska få så stort genomslag som möjligt.
- **Arbeta enligt MR-principerna**
Implementerandet av en insats eller aktivitet måste ske enligt MR-principerna; icke diskriminering, transparens, ansvarsutkrävande, delaktighet.
- **Följ upp och utvärdera**
Ett rättighetsbaserat arbete behöver också följas upp rättighetsbaserat. I det arbetet är rättighetsbärarnas åsikter av yttersta vikt.

Mersida Murina och Jonny Wretman, elev och lärare på Nya Rydsskolan är inspirationskälla till ett par av karaktärerna i de nytgivna barnböckerna.

Romska barn berättar

PÅ NYA RYDSSKOLAN i Linköping har romska barns vardag skildrats i tre nyttgivna barnböcker. Historierna bygger på flera besök i skolan och är inspirerade av miljöer och situationer från barnens egna berättelser.

– Det är väldigt roligt för vi finns med i böckerna och man känner igen personerna, säger 13-åriga Mersida Murina som själv är inspirationskällan till en av huvudkarakterna.

MARIE DAUN, PROJEKTLEDARE PÅ utvecklingsavdelningen i Linköpings kommun, menar att syftet med böckerna dels är att stötta den romska kulturen och dels att bidra till att utöka litteraturen som speglar romsk- och resandekultur.

– Vi tycker det är viktigt att börja med barnen. De romska modersmåls lärarna har länge påtalat bristen på romsk litteratur. De får ofta själva snickra ihop eget material. På förskolan finns det inga läromedel på romani chib, där är det de skönlitterära böckerna barnen samlas runt. Då är det viktigt att det finns litteratur som också speglar romers vardag och språk.

BÖCKERNA DANSBUS & KAKTRUBBEL, Badbomber & Simhjältar och Camping & Kurragömma handlar om vardagens äventyr som de flesta barn kan känna igen sig i. Barnen har fått rita, berätta och vara delaktiga medan illustratör Marcus Gunnar Peterson har använt sina egna erfarenheter som resande i skapandeprocessen. Bokförlaget Olika förlag i Linköping som gett ut

böckerna har under flera år arbetat med att skriva och ge ut böcker som de tycker saknas. Det handlar om litteratur som speglar mångfalden i samtiden samtidigt som de ska vara spännande och roliga.

” *Romer har funnits i Sverige under flera hundra år. Det är viktigt att befästa den kunskapen. Men för att kunna motverka rasism behöver vi få barn att känna sig trygga i sin historia och kultur men även i sitt språk.* ”

JONNY WRETMAN, LÄRARE PÅ NYA RYDSSKOLAN

– Vi vill hitta nya sätt att få ut berättelser på. Det handlar om att intervjua barn och få dem att dela med sig av sin verklighet. Böckerna är vanliga barnböcker som riktar sig till alla barn men som speglar en verklighet som sällan uttrycks i barnbokens värld. Man ska känna igen sig men också läsa om barn som ser ut och är på ett annat sätt, säger författare och förläggare Marie Tomičić på Olika förlag.

Böckerna som spridits till förskolor och bibliotek runt om i landet är skrivna på svenska men har även nyligen översatts till de fem vanligaste dialekterna inom romani chib/šib: arli, kalderash, lovari, kaale och resanderomani.

NYA RYDSSKOLAN LIGGER i stadsdelen Ryd i västra delen av Linköping, ett av kommunens prioriterade områden. Jonny Wretman är lärare på skolan och har länge arbetat med integration och att motverka rasism mellan sina elever. Han menar att alla skolor skulle ha nytta av de här böckerna. Både när de läser om den romska historien men även

för de romska barnen i deras modersmålsundervisning.

– Romer har funnits i Sverige under flera hundra år. Det är viktigt att befästa den kunskapen. Men för att kunna motverka rasism behöver vi få barn att känna sig trygga i sin historia och kultur men även i sitt språk.

Marie Daun önskar att alla förskolebarn i landet kunde få tillgång till de nya böckerna och drömmen hade varit om böckerna också nådde hela vägen hem till de romska mammorna som inte behärskar svenska.

– Det handlar ofta om unga mammor som får barn tätt och inte går på SFI. De kommer aldrig in i samhället. Vi riskerar att tappa en hel generation kvinnor om vi inte gör något åt det, förklarar hon.

Kommunen sticker ut som ett positivt exempel när det handlar om att jobba aktivt med att ge romer rätten till sitt språk. Rapporten »Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt«, som gjordes av Länsstyrelsen i Stockholm förra året, listar flera exempel på vad kommunen har gjort. Linköpings kommun var till exempel en-

sam om att ha modersmålsstöd i förskolan. Det ordnades också modersmålsundervisning på romani chib i grundskolan och gymnasiet samt studiemotiverande insatser för romska flickor i högstadiet.

LINKÖPING VALDE ATT I sitt goda exempel fokusera på rätten till kultur och språk vilket Marie Daun menar är viktigt när romer och det normgivande samhället ska integreras med varandra.

– I det egna språket ligger så mycket. Identifikation, självmedvetenhet och stolthet. Om du inte har ett språk är du i någon mening analfabet och får svårare att ta till dig andra språk. Historien har lärt oss att det första en enväldig härskare gör är att förstöra det skrivna ordet, och nuförtiden hindra eller kontrollera utgivning samt begränsa internet. Det finns ett gammalt citat som lyder ”Inget svärd är starkare än pennan”. Det tycker jag beskriver varför det är viktigt att stötta enbart talade språk att komma på pränt. ■

Exemplet från Linköpings kommun visar på rätten till kultur och språk. Genom att förbättra tillgången till barnböcker där även romska barn känner igen sig ville man åstadkomma att UPPFYLLA rätten till kultur. Genom att även översätta böckerna UPPFYLLER man rätten till språk. I matrisen ser det då ut så här:

MR-STANDARDS					
		RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJA	SKYDDA
		RÄTTEN TILL KULTUR OCH SPRÅK			
MR-PRINCIPER	Icke-diskriminering		Icke-diskriminering handlar om att inte medverka till ytterligare stereotypisering samt lyfta fram en mångfald bland romsk kultur i arbetet.		
	Transparens		Ett sätt att garantera transparens är tydliga möjligheter att följa processen och se slutresultatet.		
	Delaktighet		Delaktighet betyder Romskt delaktighet och inflytande över processen både vad gäller innehåll och tillvägagångssätt, i detta fall barnen.		
	Ansvarsutkrävande		Tydlighet i vem och i vilken funktion som är ansvarig för processen.		

På det kommunala informations- och kunskapscentret för romska frågor (RIKC) har man sedan 2009 arbetat med att öka den romska delaktigheten i Malmö stad.

Nätverk och bra samverkan gav tio pilotanställningar

DET KOMMUNALA INFORMATIONS- OCH kunskapscentret för romska frågor (RIKC) i Malmö är ett sammansvetsat arbetslag som har flera års erfarenhet av att samverka med kommunens olika verksamheter och att arbeta organiserat med inkludering av romer.

– Vi har en bred förankring i kommunen med utarbetade kanaler ut i verksamheterna. Det gav oss ett försprång när pilotkommunsprojektet startade, säger Marian Wydow, projektledare på RIKC.

” Den här satsningen har visat sig vara mycket lyckad. Det är många som hör av sig till oss och efterfrågar fler platser. Nu hoppas vi på ytterligare satsningar. Det här har lett till att romer trots allt ser att det finns en möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.”

JULIA SÄLLSTRÖM, PROJEKTASSITENT PÅ RIKC

ATT DE JUST VILLE utveckla pilotanställningar som en av aktiviteterna i pilotprojektet fanns det flera anledningar till, men största orsaken handlade om att tidigare arbetsmarknadsinsatser sällan lyckats fånga upp den romska minoriteten. Med pilotanställningar kunde de skapa förutsättningar för arbetslösa romer att komma in på arbetsmarknaden.

– Vi började undersöka hur man arbetade med målgruppen i kommunen och inom Arbetsförmedlingen. Det vi såg var att de båda organisationerna hade svårt att fånga upp romska individer, säger Marian.

SEDAN TIDIGARE VAR RIKC medvetna om att många romer hade svårt att få jobb. Ofta saknas det betyg och erfarenheter men Marian menar att det till lika stor del handlar om en osäkerhet bland romer som grundar sig i samhällets fördomar om att romer inte kan någonting eller att de inte går att lita på.

– De vet att de ändå inte blir kallade på intervju. De upplever att det inte ens är lönt att försöka, säger han.

TILLSAMMANS MED MALMÖ STAD och Arbetsförmedlingen utvecklade de tio tjänster för romska arbetssökande. Under tolv månader skulle tjänsterna finansieras mellan Arbetsförmedlingen och Malmö kommun. Flera informationskampanjer anordnades för att sprida informationen om de tio pilotanställningarna. Nyheten fick snabb spridning och efterfrågan på platserna blev stor.

Marian understryker att det är tack vare RIKC tidigare förankringsarbete och nätverksbyggande som gjorde det möjligt att realisera idén om pilotanställningarna.

– Det blev lyckat på grund av det arbetet vi tidigare gjort inom centrets verksamhet. Min spelplan var klar. Kanaler och nätverk var redan satta vilket underlättade arbetet för oss.

KRISTOFFER ANDERSEN VAR DEN på Arbetsförmedlingen som tillsammans med RIKC arbetade med rekryteringsarna för de tio tjänsterna. Han förklarar att de i intervjuerna utgick från de sökande romernas önskemål istället för att bara slussa in personerna på olika arbetsplatser.

– Vi letade upp arbetsplatser utifrån vad de ville arbeta med. Det visade sig vara lättare att hitta platser då, när vi såg att det fanns ett intresse från de sökande. Någon ville

RIKC erbjuder rådgivning på flera av de romska dialekterna.

Projektledare Marian Wydow och projektassistent Julia Sällström.

jobba i ett storkök, en annan praktiskt med gröna ytor, men de flesta ville arbeta inom vanlig grundskola. Det fanns så klart också de som inte visste, utan sa sig kunna ta vilket jobb som helst. De var bara glada över att få ett arbete, säger Kristoffer.

UNDER ANSTÄLLNINGSTIDEN HAR MARIAN och Kristoffer agerat kontaktpersoner för de anställda och för arbetsgivarna. Detta menar de var betydelsefullt eftersom det rörde sig om personer som inte riktigt hade någon tidigare erfarenhet eller utbildning för de jobb de skulle utföra.

– Det behövdes en startsträcka för personerna som skulle börja jobba. Vi genomförde kompetensutveckling för arbetstagarna men även för handledarna på arbetsplatserna. Det var viktigt att det fanns ett nätverk runt alla inblandade under tiden, som en trygghet, förklarar Kristoffer.

JULIA SÄLLSTRÖM, PROJEKTASSISTEN PÅ RIKC, berättar att av de tio anställda personerna är det fyra som antingen fått en fast- eller förlängd tjänst, och den här gången är det arbetsgivarna själva som helt eller delvis står för finan-

sieringen. Några av de som inte fick förlängt har däremot börjat studera.

– Den här satsningen har visat sig vara mycket lyckad. Det är många som hör av sig till oss och efterfrågar fler platser. Nu hoppas vi på ytterligare satsningar. Det här har lett till att romer trots allt ser att det finns en möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.

Om man som kommun skulle vilja använda sig av metoden pilotanställningar menar Julia att det behövs ett nätverk av rätt personer och en bra samverkan.

– Det är viktigt att ha med tjänstepersoner som både har förankring i den romska gruppen och i de kommunala verksamheterna. Helst personer som har en fot hos minoriteten och en fot i majoritetssamhället. Men viktigast av allt är att man har en god politisk vilja i kommunen. ■

Malmö stads exempel lyfter rätten till arbete genom att stödja individer på vägen till att få ett arbete.

MR-STANDARDS					
MR-PRINCIPER		RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJA	SKYDDA
			RÄTTEN TILL ARBETE		
	Icke-diskriminering		Icke-diskriminering i fråga om urval till intervjuer och vid intervjusituationer.		
	Transparens		Transparens i fråga om utlysning, kriterier och anställningsbeslut.		
	Delaktighet		Delaktighet från rättighetsbärarna kring utformning av insatsen.		
Ansvarsutkrävande		Ansvarsutkrävande kring vem och vilka som har ansvar och mandat över processen.			

Hur har det varit att arbeta rättighetsbaserat?

– Det kräver ett annat tänk och förhållningssätt än att arbeta enligt en traditionell likabehandlingsplan eller ett mångfaldsperspektiv, ett bredare tankesätt än enbart allas lika behandling. Ibland ställs rättighet mot rättighet vilket kräver att du tänker helhet. Det är på något vis komplexare att arbeta rättighetsbaserat och ändå positivt då beslut och agerande blir mer ”medvetna”, mer inkluderande.

Marie Daun, utvecklingsstrateg, Linköpings kommun

– Det har blivit tydligare när det handlar om att synliggöra den romska gruppens intressen. Vad de har för behov och vilka skyldigheter vi har som kommun att möta de behoven. Den här gången har vi tittat mer på vad som är kopplat till problemen. Vilka hinder som uppstår för romer.

Marian Wydow, projektledare på RIKC, Malmö stad

– En rom har rätt till samma saker som alla andra, och det är min skyldighet som tjänsteperson att kunna se och ”sopa undan” hinder som står i vägen. Det var mycket lättare att anta uppdraget när vi fick lära oss att se det från det perspektivet.

Eva Bolin, sektorchef Kultur och fritid, Göteborg

– Bra. Vi har haft ett Ifous-projekt som har handlat om inkluderande lärmiljöer som löpt parallellt med pilotprojektet. Där har vi tagit fram ett analysverktyg för den enskilda skolan. Syftet med det är att personalen ska kunna identifiera inom vilka område skolan ska utvecklas för att skapa inkluderande lärmiljöer. På så sätt undviker vi kontexter där man bara ska passa in.

Gertrud Ek, avdelningschef, Skol- och fritidsförvaltningen, Helsingborg

– Det har varit befriande. Vi har lärt oss att se verkligheten och inte bara valda delar. Det har även gjort oss till bättre yrkespersoner som på riktigt kan se och förstå romers behov.

Katarina Parfa Koskinen, projektledare, romsk inkludering, Luleå kommun

Äntligen ett samråd på plats

I LULEÅ HAR MAN arbetat fram en modell för hur ett romskt samrådsförfarande ska se ut i kommunen. Tidigare har det inte funnits något samråd som enbart behandlat romska frågor. Sveriges kommuner och landsting (SKL) har samtidigt stöttat arbetet i ett projekt som regeringen beslutat om.

– När pilotverksamheten drog igång hade vi ingen dialog med någon bredare grupp romer. Det fanns en del kontaktytor, men på tjänstepersonnivå hade vi ingen bild av hur det såg ut eller vilka behov som fanns, säger Katarina Parfa Koskinen, projektledare för romsk inkludering i Luleå kommun.

”*Så fort man fokuserar på en grupp människor, ifrågasätts det. Det här handlar inte om att få ”grädden på moset”, det handlar om att se till att alla ska få tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter. Den synen behöver ändras för att vi ska kunna jobba på bra inom det här området”*

KATARINA PARFA KOSKINEN, PROJEKTLEDARE FÖR ROMSK INKLUDERING

DET HAR SEDAN EN tid funnits ett gemensamt övergripande samråd för alla nationella minoriteter där kommunalrådet och kommundirektören sitter med. Samrådet träffas två gånger per år men Katarina menar att på den korta tiden kan det inte finnas mycket tid att lyfta minoriteternas enskilda frågor.

– Under två timmar två gånger per år ska fem minoritetsgrupper sitta vid samma bord och lyfta sina olika behov. Det blir inte många minuter per grupp, och det blir

definitivt inte tillräckligt med tid för att verkligen gå till botten med frågorna, säger hon.

ENLIGT LAGEN OM NATIONELLA minoriteter och minoritets-
språk ska de nationella minoriteterna ges möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Förvaltningsmyndigheter är de som är skyldiga att så långt som möjlig samråda med representanter för minoriteterna i deras frågor. Detta för att säkerhetsställa att de ges samma rättigheter som andra medborgare i samhället.

Det var med den utgångspunkten som kommunen 2015 blev delaktiga i SKL:s arbete om romers delaktighet och inflytande i ett samrådsförfarande. Tillsammans har de arbetat fram en modell på hur ett samråd ska se ut i Luleå.

– Under drygt ett år har en arbetsgrupp bestående av romer, politiker, tjänstepersoner och en processledare från SKL haft djupa diskussioner om vad som krävs för att romer verkligen ska ges rätt till delaktighet och inflytande på riktigt, förklarar Katarina.

ARBETSGRUPPEN HAR TRÄFFATS VID sex tillfällen där de under både hel- och halvdagar har gått in på detaljnivå och debatterat om hur romers inflytande kan se ut.

– Det har till exempel handlat om vilka som ska sitta med på ett samrådsmöte, vem som ska utse deltagarna och om man ska bli arvoderad för sitt deltagande. Vi har nu byggt ett system, nästan som ett reglemente för hur ett samråd ska gå till i Luleå, säger hon.

KATI JÄÄSKELÄINEN ÄR EN av de romska representanterna som suttit med i arbetsgruppen. Hon kallar sig romsk aktivist och är vice ordförande i föreningen för Romani kvin-

**Projektledare Katarina Parfa Koskinen
förklarar hur ett romskt samrådsförfarande
ska se ut i Luleå kommun.**

nans rätt i samhället. Katis långa erfarenhet av att arbeta ideellt med inkluderingen av den romska gruppen i Luleå gör henne väl medveten om vilka utmaningar som finns för att få till ett bra samråd. En av de centrala punkterna anser hon är att samtliga deltagare måste arvoderas för sitt arbete.

– Det har en mycket viktig betydelse. Arvoderingen handlar om att alla som sitter med ska ha likvärdiga förutsättningar till inflytande. Det kan inte vara meningen att några i en samrådsgrupp ska komma på sin fritid, som det tidigare har varit, förklarar hon.

Arbetsgruppen har lagt fram ett förslag till politikerna i kommunen om ett utökat samråd under en tvåårsperiod för den romska gruppen. Man vill skapa länkade möten med det övergripande samrådet för samtliga nationella minoriteter som speciellt ska sätta fokus på de romska frågorna. Tanken med de mötena är att skapa en handlingsplan som ska leda till att de romska frågorna når ut i de kommunala verksamheterna, i strukturer som redan finns.

KATARINAS FÖRHOPPNING MED HANDLINGSPLANEN är att romer till slut ska få ett större inflytande och att de ska känna sig delaktiga i frågor som berör dem. Men, hon hoppas också att handlingsplanen ska ändra synen på rättvisa.

– Så fort man fokuserar på en grupp människor, ifrågasätts det. Det här handlar inte om att få ”grädden på moset”, det handlar om att se till att alla ska få tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter. Den synen behöver ändras för att vi ska kunna jobba på bra inom det här området, säger hon.

ÄVEN OM ARBETSGRUPPENS FÖRSLAG var relativt långt ifrån vad Kati hade hoppats på från början, är hon ändå ganska nöjd med utkastet som snart ska läggas fram i kommunfullmäktige.

– Ett sex sidor långt förslag har krympts till två. Det är klart att jag hade önskat mer, men jag tror också att vi behöver ta det här stegvis. Det viktiga är nu att vi får in frågan på tjänstepersonnivå, i de ordinarie verksamheterna.

Luleå kommun hade inget utvecklat samråd med romer innan pilotverksamheten startade.

MR-STANDARDS						
MR-PRINCIPER		RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJA	SKYDDA	
		RÄTTEN TILL SAMRÅD				
	Icke-diskriminering	Icke-diskriminering i samrådsituationer handlar till exempel mellan romska representanter och tjänstepersoner och politiker.				
	Transparens	Transparens i form av vilka ärenden som samrådet avser att behandla, återkoppling kring åtgärder osv.				
	Delaktighet	Delaktighet representeras av lika möjlighet att påverka dagordning, beslut, arvode och mötestider.				
Ansvarsutkrävande	Kommunen är ansvarig för samrådsarbetet.					

En arbetsgrupp har träffats regelbundet för att på detaljnivå diskutera hur romers inflytande kan se ut i kommunen.

Fem temagrupper blev vägen för påtryckning

I GÖTEBORGS STAD HAR kommunen arbetat utifrån fem tematiska arbetsgrupper. Tillsammans med företrädare från berörda förvaltningar och representanter från det romska rådet har grupperna under en treårsperiod arbetat fram metoder för de utmaningar som finns i respektive temaområde. Ambitionen har varit att temagrupperna ska fungera som en förlängning av det romska rådet och tillsammans med tjänstepersoner nå ut till de verksamheter som berörs.

– Idén om temagrupperna kom ur de diskussioner vi hade om hur vi skulle arbeta med frågan. Göteborg är en stor och ganska spretig stad. Vi behövde samla oss runt några tematiska områden som för oss var möjliga att arbeta med, säger Eeva Bolin, sektorchef för Kultur och fritid i Östra Göteborgs stadsdelsförvaltning, projektägare till pilotkommunsprojektet.

DET ROMSKA RÅDET BILDADES redan 2012 när Göteborg utsågs till en av landets pilotkommuner för romsk inkludering. Tidigt förde rådet fram temaområden de ansåg att kommunen hade stort behov av att arbeta med. Det var utifrån de behoven som kommunen bildade temagrupperna skola/utbildning, socialtjänst/bostad, hälsa/äldreomsorg, kultur och arbetsmarknad.

Skola/utbildning är den grupp som sticker ut bland de fem. En grupp med en något brokig start men som i slutändan visat på ett lyckat samarbete med bra resultat.

– Det var ganska svårt och trögt till en början. Men efter en tid, som jag tror handlade om att vi blev mer samspelta, lossnade det. Deltagarna i gruppen började visa sitt intresse och ta frågan på allvar, säger Celina Adamsson, projektsamordnare för romsk inkludering i Göteborg stad.

Eeva delar Celinas bild av att det var svårt för grupperna i början innan de visste vilka frågor de skulle inrikta sig på. Men med tiden ändrades fokus till att arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv.

– Det blev mycket tydligare att arbeta utifrån de mänskliga rättigheterna. Vi kunde lättare fokusera på vissa frågor. Tidigare var diskussionerna luddiga. Men när vi väl bestämt oss för att arbeta rättighetsbaserat blev det även enklare att se hindren.

” Om en förälder inte förstår hur de ska fylla i en blankett för sitt barns modersmålsundervisning har inte jag som rektor gjort mitt jobb. Det är den tankekullerbyttan vi tjänstemän behöver göra.”

EEVA BOLIN, SEKTORCHEF FÖR KULTUR OCH FRITIDSFÖRVALTNINGEN

TEMAGRUPPERNA IDENTIFIERADE VARDERA TVÅ mål de skulle arbeta utifrån. I gruppen skola/utbildning handlade det om rätten till modersmålsundervisning för elever men också behovet av att kompetensutveckla skolpersonal. Två mål som tidigare visat ge effekt på övrig tillgång till utbildning men även ökad trygghet i skolan. När rättigheterna identifierats började gruppen undersöka hindren.

– I vårt fall visade det sig att det inte fanns någon ordentlig anmälningsblankett för modersmålsundervisning och att man som minoritet inte visste om sin rättighet till att bli undervisad i sitt modersmål. Det har inte informerats ordentligt om det. Helt plötsligt kunde vi se vad som blev stora hinder för romer i deras vardag. Det blev fokus

Eeva Bolin och Celina Adamsson berättar att de efter tre års projektid har märkt av en attitydförändring både bland barn och personal i kommunens skolor.

på konkreta saker att ta tag i, vilket också gjorde att arbetet blev roligare, säger Celina.

EEVA MENAR ATT MAN behöver hitta det som är självklart för majoriteten i samhället men som kan vara ett hinder för minoriteten. Hon förklarar att en sådan liten detalj som en blankett, som egentligen är en enkel sak, kan bli ett stort hinder.

– Om en förälder inte förstår hur de ska fylla i en blankett för sitt barns modersmålsundervisning har inte jag som rektor gjort mitt jobb. Det är den tankekullerbyttan vi tjänstemän behöver göra, säger hon.

TEMAGRUPPERNA HAR TRÄFFATS EN gång per månad och det romska deltagandet har varit centralt. Den romska närvaron har förstärkt arbetet genom att öka kunskapsnivån för romers situation och gruppen har fått en djupare förståelse för de svårigheter som romer upplever i sin vardag.

Ett ytterligare hinder som har identifierats för att de romska barnen ska känna tillit och trygghet i sin skola menar Celina är avsaknaden av kunskap och acceptans för den romska historien och kulturen.

– Vi har haft utbildning för personalen på skolorna i romers situation, historia och brobyggarnas arbete. Den utbildningen kommer fortsätta med workshops där vi planerar att arbeta vidare med frågorna, förklarar hon.

EFTER TRE ÅRS ARBETE har man i skolorna märkt av en attitydförändring både bland barn och personal. I de skolor där rektorerna varit aktiva i frågan har man sett skillnad på barnens närvaro och att kontakten med föräldrarna har ökat. Men det här arbetet är inte något som görs i en handvändning menar Celina.

– Det måste få ta tid. I början tänkte jag också att en 20-årig strategi var väldigt lång tid, men nu ser jag att det behövs. Det kanske till och med behövs mer tid, säger hon.

På frågan vad en kommun bör tänka på om man vill använda temagrupper som metod i sitt arbete att inkludera romer räknar de upp en rad tips, men gemensamt betonar de vikten av att begränsa arbetet.

– Börja titta på vad ni kan göra och var så konkreta som möjligt. Annars blir förväntningarna för stora. Det är viktigt att ha med sig det från början, så man inte tror att man kan rädda allt och alla, säger Eeva. ■

Temagrupperna i Göteborg tar fasta på rätten till delaktighet och inflytande men jobbar egentligen med flera av rättigheterna och utifrån flera aspekter. I matrisen kan det därför se ut så här:

MR-STANDARDS				
	RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJA	SKYDDA
	RÄTTEN TILL UTBILDNING/ARBETE			
MR-PRINCIPER	Icke-diskriminering	Icke-diskriminering i representationen av deltagarna i grupperna.		
	Transparens	Transparens i fråga om vem och på vilka grunder som beslut fattats att inrätta grupperna och de mandat som grupperna har.		
	Delaktighet	Delaktighet från rättighetsbärarna vad gäller mandat, process och innehåll i temagrupperna.		
	Ansvarsutkrävande	Tydlighet kring vem och vilka av inblandade institutioner som har ansvar och mandat över processen och resultatet.		

Brobyggarna

– en länk mellan skola och familj

DET VAR VETSKAPEN OM att många romska barn inte har en regelbunden skolgång som gjorde att Helsingborgs stad hösten 2012 bestämde sig för att anställa tre romska brobyggare till skol- och fritidsförvaltningen i kommunen. Gertrud Ek, avdelningschef, menar att det också var självklart att redan från början anställa brobyggarna direkt in i de ordinarie strukturerna med en tillsvidareanställning.

– Den övergripande anledningen var att få fler romska barn att gå till skolan men även att få dem att fullfölja skolan hela vägen genom gymnasiet. Det var därför helt naturligt för mig med fasta anställningar från start. Vi såg det här som en ny yrkesroll. Då behöver man tänka långsiktigt, säger hon.

SAMTIDIGT SOM DE NYANSTÄLLDA brobyggarna var på plats blev de tillsammans med övriga pilotkommuner erbjudna en specialframtagen tvåårig utbildning på Södertörns högskola i Stockholm. Ett centralt innehåll i utbildningen har handlat om att utveckla interkulturella förhållnings-sätt inom skolan och bidra till att romska elever avslutar grundskolan och fortsätter till gymnasiet och vidare studier.

– Utbildningen har varit fantastisk. Det har varit en bra blandning av teori och pedagogik. Att ha en högskoleutbildning i ryggen gör också att brobyggarna känner en yrkes stolthet på ett helt annat sätt än tidigare. Utbildningen har även lett till att de romska brobyggarna har blivit förebilder till att det skapats fler brobyggare inom andra språkgrupper, fortsätter Gertrud.

NÄR VIVEKA SAJIN OCH Elvis Stan började sitt brobygggarbete inom skolan utgick de ifrån de två skolor som se-

dan tidigare bedrivit modersmålsundervisning för romska barn. Till en början handlade arbetet om att gå försiktigt fram, hitta ingångar och successivt försöka skapa relationer med ungdomarna på skolan.

– Vi inledde med att försöka närma oss och få kontakt med de romska barnen som har problem och som inte kommer till skolan. Det handlar ofta om att möta eleverna där de befinner sig med ett språkbruk som passar in. Samtidigt vill vi vara bra förebilder som visar att man kan utbilda sig och lyckas i arbetslivet. Det är det förtroendet vi behöver bygga upp med eleven innan vi tar kontakt med föräldrarna, säger Elvis.

”*Som rom vill jag visa att jag är en del av samhället när jag är ute på skolorna varje dag. Jag hoppas att jag på så sätt kan få fler romska barn att våga drömma om sin framtid och uppfylla de drömmarna genom att fortsätta att gå i skolan.*”

VIVEKA SAJIN, BROBYGGARE I HELSINGBORG S STAD

ELVIS FORTSÄTTER FÖRKLARA ATT en brobyggares arbete är strategiskt och äger rum på flera nivåer. Mycket tid har i början lagts på att förankra arbetssättet hos rektorerna. Det har i sin tur lett till att brobyggarna har fått mandat att arbeta med enskilda elever, kontakta föräldrar och att finnas med i klassrummen. En dag i skolan för en brobyggare kan därför se väldigt olika ut.

– Vi arbetar främst med att stötta elever, informera föräldrar om skolplikt och hur det svenska skolväsendet fung-

Brobyggare Elvis Stan har modersmålsundervisning för en grupp romska elever.

erar samt att utbilda skolans personal i romsk kultur och historia.

EFFEKTERNA AV BROBYGGARNAS ARBETE har varit många. De romska eleverna som går ut gymnasiet är idag betydligt fler än för bara några år sedan och antalet elever som söker sig till modersmålsundervisning i romani chib har ökat med över 100 procent.

Agneta Gullstrand, chef över modersmålsenheten, menar att en av framgångsfaktorerna ligger i kombinationen av att vara brobyggare och modersmåls lärare. De romska brobyggarna i Helsingborgs skolor har haft möjlighet att vidareutbilda sig och arbetar även idag som modersmåls lärare i romani chib.

– Det goda resultatet är bland annat kopplat till att vi kombinerar tjänsterna. Modersmåls lärare och brobyggare är i dag samma person. Det gör arbetet lättare och vi kommer på så sätt närmare eleverna.

Utmaningarna ligger snarare i att hitta balansen och förstå när det är dags för nästa yrkesgrupp att ta vid, fortsätter Agneta.

– Det får inte bli för mycket. Det är min uppgift att dra

tillbaka brobyggarna när jag hör att det börja handla om frågor som de inte har kompetens för. Att koppla in till exempel socialtjänsten när det är dags för det.

EN BRA BROBYGGARE ENLIGT Viveka är en person som kan vara en god förebild. För att komma dit tror hon att det är nödvändigt att ha genomgått en egen klassresa.

– Det är viktigt att man vet vad man talar om. Att man både förstår hur barnen och föräldrarna känner sig. Att man själv har varit i samma situation och mött diskrimineringen, men ändå haft drivkraften och kämpat sig igenom den.

Eftersom det ofta inte finns någon skoltradition hos det romska folket menar hon att det centrala i uppdraget är att bryta det destruktiva utanförskapet. För att göra det behöver de få fler föräldrar att engagera sig och vilja investera i sina barns utbildning. Samtidigt understryker hon vikten av att också få barnen att känna sig stolta över sin identitet.

– Som rom vill jag visa att jag är en del av samhället när jag är ute på skolorna varje dag. Jag hoppas att jag på så sätt kan få fler romska barn att våga drömma om sin framtid och uppfylla de drömmarna genom att fortsätta att gå i skolan. ■

Helsingborgs kommun har här fokuserat på rätten till utbildning. Det man ville åstadkomma var att UPPFYLLA rätten till utbildning genom att anställa brobyggare i skolan. Sätter man in arbetet i matrisen kan de se ut så här:

MR-STANDARDS					
MR-PRINCIPER	RESPEKTERA	UPPFYLLA	FRÄMJA	SKYDDA	
	RÄTTEN TILL UTBILDNING				
	Icke-diskriminering		Självidentifiering är en viktig del av icke-diskriminering dvs. det är eleverna som själva ska identifiera sig som romer ingen kan tvinga eleverna att vara en del av brobyggararbetet.		
	Transparens		Tydlighet i brobyggaruppdraget gentemot skolan och föräldrar garanterar transparens.		
	Delaktighet		Delaktigheten utgår från rättighetsbärarna i uppdraget som är: 1) barnen 2) föräldrarna		
Ansvarsutkrävande		Rektorn i egenskap av att vara ansvarig för skolan där rättighetsbärarna går är ansvarig för brobyggararbetet.			

Elvis Stan, brobyggare, Gertrud Ek, avdelningschef för skol- och fritidsförvaltningen, Agneta Gullstrand, chef över modersmålsundervisningen, Viveka Sajin, brobyggare.

Utgivningsår: 2016

ISBN: 978-91-7281-753-1

Produktion: Länsstyrelsen Stockholm

Text: Cecilia Drotte, Majlis Nilsson och Emerga Research and Consulting AB

Fotografer: Cecilia Drotte mfl.

Länsstyrelsen
Stockholm

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN

Box 22067

104 22 STOCKHOLM

Telefon: 010-223 13 38

Webb: www.lansstyrelsen.se/stockholm/minoriteter

E-post: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se